

візового режиму між Україною та Ізраїлем стала причиною зростання кількості пасажирів на 20% у лютому 2011 року (безвізовий режим діє з 09.03.2011 р.). У зв'язку з цим планується, що на маршруті Київ-Тель-Авів-Київ коефіцієнт завантаженості крісел у 2011р. становитиме до 90% [4].

Розширення Шенгенської зони стало причиною скорочення майже вдвічі кількості пасажирів, які виїжджають до ЄС [4].

На сьогодні, потужним стимулятором розвитку національного ринку авіаперевезень є спрощення візового режиму з ЄС. Для реалізації Плану дій по відміні візового режиму з країнами Європейського Союзу, останній виставив Україні 60 вимог, які згруповані в чотири блоки: безпечність документації, нелегальна міграція, суспільний порядок і безпека, міжнародні відносини і фундаментальні права.

На думку автора, не менш перспективним фактором розвитку ринку авіаперевезень є приватизація частини підприємств державного авіаційного комплексу з метою підвищення прибутковості та інвестиційно-інноваційної активності підприємств.

Висновки. 1. Дослідження особливостей розвитку авіакомпаній України дозволило виявити сукупність факторів, які визначають майбутні тенденції авіаційного ринку України. Такі фактори автором віднесено до групи факторів розвитку та визначено вплив їх реалізації на задоволення пріоритетів вибору покупцями авіапослуг.

2. Довгострокове кредитування супроводжується загрозою виникнення ризиків в діяльності компанії до повернення суми кредиту. З метою оцінки ризиків, в роботі застосовані методи математичної статистики, зокрема, розрахунок дисперсії, квадратичного відхилення та варіації, з використанням яких до групи факторів з високим ризиком зміни було віднесено загрозу зростання ціни пального та витрат, не пов'язаних з операційною діяльністю (витрат на реалізацію послуг, адміністративних витрати тощо). До групи факторів середньої стійкості віднесено пасажиропотік, операційні витрати, кредитну ставку, зміни рівня заробітної плати та цін виробників авіапослуг.

3. Основним чинником, який визначає доходність авіакомпанії та є стимулятором для подальшого зростання є пасажиропотік. Тому, для визначення довгострокової кредитоспроможності авіакомпанії важливим моментом є прогнозування майбутнього зростання пасажиропотоку. З цією метою науково обгрунтовано, що основними чинниками зростання пасажиропотоку є загальний економічний розвиток країни, зростання реальної заробітної плати та зростання чисельності населення. Розрахунками доведено, що при наявності негативної тенденції - зменшення кількості населення України, має місце зростання пасажиропотоку на 1,5%. Оцінка співвідношення між темпами зростання пасажиропотоку та темпами зростання ВВП становить 0,93:1. Іншими словами, при зростанні ВВП на 1%, пасажиропотік зростає на 0,93% до рівня попереднього року.

4. Враховуючи наявність негативних тенденцій, які мають прояви у погіршенні економічної ситуації в країні, падінні рівня доходів населення, зниженні кількості населення, та враховуючи загрози зовнішнього середовища, пов'язані з приєднанням України до проекту «Відкрите небо» та зростанням присутності потужних іноземних авіакомпаній на національному ринку авіаперевезень, держава та національні перевізники повинні розробляти комплекс заходів щодо підготовки до зростання рівня конкурентної боротьби за пасажиропотоки.

Список використаних джерел:

1. Draft State Program of increase in competitiveness of Ukrainian economy in the course of the European and Euroatlantic integration for 2008-2015.
2. Messerlin, Patrich A. Measuring the cost of protection in Europe. – Washington, DC, ПЕ, 2001.-XV, 415 p. – ISBNO – 88132-273-3.
3. Pershukov J. General legal bases of European Union boundary departments activity //Scientific announcer: Scientifically practical almanac Government Boundary service. – 2004. - №2 – p. 31-34.
4. <http://www.newsmore.net>.

УДК 339.54

ЛУГАНОВ О.В.,

Інститут світової економіки і міжнародних відносин
НАН України, аспірант

ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НА ЗАСАДАХ НАУКО-ТЕХНІЧНОГО ПІДХОДУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ВІДКРИТОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Розглянуто науково-технічні аспекти програмно-цільового регулювання, що сприяють розвитку відкритих економік, а також зарубіжний досвід його запровадження. Вказано положення, що мають рекомендаційний характер, про те, що ефективне програмно-цільове регулювання можливе завдяки використанню науково-технічних ресурсів у процесі його здійснення.

Ключові слова: відкрита економіка, управління, програмно-цільове регулювання, інтернаціоналізація, науково-технічні фактори.

Annotation. *Scientific and technical aspects are considered programmatic having a special purpose adjusting which assist development of open economies, and also foreign experience of his introduction. Positions which have recommendation character are indicated, that effective programmatic having a special purpose adjusting is possible to due to the use of scientific and technical resources in the process of his realization.*

Keywords: open economy, management, programmatic having a special purpose adjusting, internationalization, scientific and technical factors.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Про перспективність і переваги програмно-цільового регулювання свідчить значний досвід економічно розвинених держав. При цьому варто врахувати, що цільові програми дозволяють фінансувати науково-технічні проекти що не привабливі для приватного сектору. Однак сформована в Україні нормативно-правова та методична база формування науково-технічних видаткових державних програм не дозволяє реалізувати на практиці в повному обсязі переваги програмно-цільового регулювання тим самим знижуючи ефективність функціонування відкритої економіки в цілому. Таким чином, у сучасних умовах необхідні подальші дослідження програмно-цільового регулювання як ефективного інструмента сталого розвитку відкритої економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем програмно-цільового управління присвячені праці таких російських вчених-економістів, як Абалкін Л., Адамеску А., Бандман М., Гранберг О., Ларіна Н., Лексин В., Лобко О., Попов В., Райзберг Б., Федоренко М. і ін.

Певний внесок у дослідження методології програмно-цільового підходу внесли українські вчені Багров М., Бутко М., Долишний М., Данилишин Б., Дорогунцов С., Куценко В., Лисецький А., Лукінов І., Максимова Т., Міщенко В., Олійник Я., Поповкін В., Симоненко В., Степанов А., Степаненко А., Фашевський М., Федорищева А., Чумаченко М., Чернюк Л.

Аналіз робіт зазначених авторів показав, що поряд із здобутками мають місце дискусійність, а в окремих випадках і суперечливість підходів до визначення змісту та особливостей програмно-цільового регулювання. Подальшого розвитку потребують понятійний апарат і методологія формування програмно-цільового регулювання, зокрема регулювання відкритих економік на основі науково-технічних компонентів.

Мета статті. Метою роботи є дослідження можливостей впровадження програмно-цільового регулювання та встановлення безпосереднього зв'язку між науково-технічними компонентами регулювання економіки і результатами їх використання.

Виклад основного матеріалу. Програмно-цільове управління є регульований і підтримуваний державою метод планування (формування й розвитку) економіки різних рівнів (національного, регіонального, локального) шляхом цілеспрямованої реалізації системи завдань і заходів з виробництва конкретних видів кінцевої продукції в межах конкретних територій чи країни в цілому [3]. Ці завдання виходять за рамки окремої галузі чи певної території й потребують координації зусиль, за допомогою яких досягається поєднання галузевих і територіальних інтересів.

Основні переваги програмно-цільового підходу добре відомі. Для сфери управління відкритими економіками, де проблеми особливо слабкоструктуровані, мають багатоаспектний характер і погано прогнозовані наслідки свого розв'язання, методологія та інструментальний арсенал підходу адекватно змушують надавати увагу найбільш важливим для зазначеної сфери факторам. Так, на першому стратегічно-концептуальному етапі програмно-цільовий підхід вимагає ґрунтовного аналізу проблеми (характеристика симптомів дискомфорту, причин його виникнення з урахуванням суспільних потреб, коректне формулювання проблеми); з'ясування кола зацікавлених сторін із їх інтересами й можливими ресурсними внесками, проведення попередніх консультацій, зокрема за участю громадськості, стосовно досягнення консенсусу намірів і очікуваних результатів як запоруки майбутнього співробітництва, узгодження мети, планованих продуктів та результатів спільних дій, суспільних ефектів.

На другому, проектно-орієнтованому, етапі через застосування методології проектного підходу формується проект реалізації рішення, який створює системну організаційну оболонку його послідовного контрольованого виконання. Насамперед, створюється команда проекту на чолі з його керівником, на них покладається управлінська відповідальність за вироблення продукту проекту й досягнення запланованого суспільного результату в умовах ресурсних обмежень (час, обсяг фінансування, людські та інші ресурси) та вимог до якості продукту. Рационально формалізована схема планування проекту передбачає використання таких інструментів як WBS-структура (work breakdown structure – визначення переліку необхідних робіт та їх системне впорядкування за змістом і спорідненістю у вигляді “дерева робіт”); OBS-структура (organizational breakdown structure – формування системи центрів відповідальності та схеми їх взаємодії); RBS-структура (responsibility breakdown structure – побудова матриці відповідальності за виконання робіт, деталізованої до ролей: відповідальний виконавець, інформування, консультування, узгодження, затвердження тощо); CBS-структура (cost breakdown structure – розподіл фінансових ресурсів за роботами й центрами відповідальності); побудова лінійних або сіткових графіків виконання робіт у часі з визначенням критичного (найбільш тривалого) шляху з можливістю оптимізації за часовими й ресурсними критеріями. Отже, твердий проектний “скелет” виконання рішення забезпечує доцільне програмування діяльності, концентрацію відповідальності, зусиль і ресурсів, чіткий розподіл ролей і обов'язків учасників проекту, що радикально підвищує вірогідність досягнення запланованих результатів.

Державне регулювання відкритої економіки – це набір здійснюваних державними інститутами, регулятивними структурами заходів, дія яких направлена на контроль за господарською поведінкою індивідів або груп, які потрапляють під сферу діяльності цих структур. Причому сучасне регулювання включає не тільки вироблення законів і нормативних, допоміжних інструментів, що створюються державою, її інститутами, а також правила, встановлювані недержавними об'єднаннями та агентствами в рамках заявлених або делегованих повноважень.

Сучасне регулювання передбачає вироблення практичних механізмів, які спрямовують господарську активність у відповідності до обраних науково-технічних пріоритетів, науково-технічних орієнтирів розвитку.

Саме враховуючи ці міркування, науково-технічну складову процесу інтернаціоналізації господарського життя можна розглядати не тільки під кутом зору підприємницьких інтересів, але і в більш широкому контексті, з урахуванням її природи, загальнооспільних наслідків та довготермінових тенденцій. Адже стратегічні напрями НТП, деякі закономірності технологічного розвитку можуть випадати з-під контролю мікроекономічних учасників ринку, в політиці яких застосовується логіка швидкої віддачі, інструментарій повернення інвестицій та максимізації прибутків засобами прискорення обертання коштів та виробничих фондів.

Науково-технічні фактори розвитку, які здійснюють універсальні впливи на сучасні відкриті економічні системи, мають і специфічні прояви в залежності від тих або інших національних особливостей різних країн. Для країни, яка перебуває в стані глибокої структурної кризи та відчуває серйозні фінансові дефіцити, існують об'єктивні ускладнення з проведенням широких фундаментальних досліджень, які є базою прикладних розробок, здійснюваних з метою впровадження в промисловості. Водночас особливості сучасного технологічного поступу, які пов'язані з диверсифікацією попиту та виробництва товарів, дозволяють здійснювати науково-виробничу спеціалізацію.

Наша держава зробила певні кроки у спробі програмно-цільового регулювання економіки на засадах науково-технічного підходу. Зокрема, 7 травня 2008 року постановою Кабінету Міністрів України № 439 затверджена Державна цільова програма розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики і моніторингу стану інноваційного розвитку економіки. Мета цієї програми полягає в створенні правових, економічних і організаційних умов для розвитку і ефективного функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної діяльності на основі моніторингу стану інноваційного розвитку економіки, прогнозування відповідних тенденцій. Фінансування Програми повинне здійснюватися за рахунок засобів, передбачених в державному бюджеті для виконання заходів, визначених Програмою, а також за рахунок засобів грантів міжнародних організацій і інших джерел. 14 травня 2008 року постановою Кабінету Міністрів України № 447 затверджена Державна цільова програма «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009–2013 роки. Мета програми полягає в створенні впродовж 2009–2013 років в Україні інноваційної інфраструктури, здатної забезпечити ефективне використання вітчизняного науково-технічного потенціалу, підвищення рівня інноваційності і конкурентоспроможності національної економіки. Програма передбачає здійснення низки заходів, реалізація яких направлена на забезпечення функціонування інноваційної інфраструктури:

- підтримка малого інноваційного бізнесу;
- забезпечення розвитку мережі нових елементів інноваційної інфраструктури;
- підвищення інноваційної активності промислових підприємств;
- прискорення темпів випуску інноваційної продукції;
- залучення інвестицій для реалізації інноваційної продукції.

Фінансування Програми повинна здійснюватися за рахунок засобів державного і місцевих бюджетів, а також інвестицій підприємств і організацій, грантів міжнародних організацій.

Слід також сказати і про загальнодержавну комплексну програму, що визначається Законом України «Про загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій» [1]. Ця програма спрямована на прорив в галузі інноваційної діяльності створення конкурентоспроможного промислового комплексу, здатного в умовах інтеграції та глобалізації розв'язувати основні завдання соціально-економічного розвитку та утвердження України як високотехнологічної держави. Прискорення розвитку промисловості як ключової галузі передбачається здійснити шляхом системного залучення сучасних організаційних, інтелектуальних, матеріальних, інформаційних, кадрових та інших ресурсів. Вагомий внесок промислового комплексу в економіку, що сприяє поступовому наближенню якості життя в Україні до рівня технологічно розвинутих країн, визначає його провідну роль і місце у забезпеченні важливіших стратегічних інтересів держави. Метою програми є забезпечення сприятливих умов для створення і розвитку наукоємних технологій і на цій основі широкомасштабна модернізація національної економіки. Основними завданнями Програми є реалізація проектів з розроблення наукоємних технологій та впровадження таких технологій на підприємствах базових галузей промисловості за пріоритетними напрямками інноваційної діяльності.

Основними засадами виконання визначених у Програмі завдань є:

- 1) збільшення асигнувань і концентрація фінансових, матеріальних та інтелектуальних ресурсів для проведення прикладних наукових досліджень і здійснення науково-технічних розробок, спрямованих на створення і розвиток високотехнологічних виробництв;
- 2) створення принципово нових видів продукції та технологій;
- 3) створення сприятливих умов для розроблення і впровадження наукоємних технологій.

Концепція цільової програми сталого розвитку вітчизняної економіки на основі врахування головного чинника - науково-технічної компоненти при її розробці на першопочатковому етапі повинна враховувати інтереси суб'єктів програми, а також застосовувати векторні критерії оцінки результатів. В якості векторних критеріїв можуть бути використані:

- 1) зміна зовнішньоекономічного потенціалу країни, підвищення експортних можливостей, зокрема за рахунок високотехнологічних виробництв;
- 2) зміна рівня життя населення і його співвідношення з рівнем життя у інших країнах;
- 3) зміна ефективності використання трудових ресурсів, мінеральної сировини і господарського потенціалу економіки;
- 4) зміна рівня розвитку бізнесу (малого, середнього, а також міжнародного)
- 5) зміна комунікаційної інфраструктури, у тому числі розвиток інформатизації і Інтернет;
- 6) впровадження високих технологій на підприємствах промисловості, малому бізнесі і структурах організаційного управління;
- 7) зміна інтелектуального, соціального, природного і господарського потенціалу відкритої економіки.

Особлива роль у практиці зарубіжного програмно-цільового регулювання належить програмам досягнення науки та техніки, які називають науково-технічними програмами або програмами-проектами. Поряд з науково-технічними, соціальними, виробничо-економічними програмами, що стали ефективним інструментом державного управління ринковою економікою капіталістичних країн, набули поширення та практичного застосування програми розвитку окремих регіонів країни, територіально-виробничих, територіально-соціальних, територіально-екологічних комплексів [2].

Висновки. Таким чином, можна досить упевнено стверджувати, що ідеологія й методологія програмно-цільового регулювання на основі науково-технічних компонентів найбільш доречно для розв'язання складних багатовекторних проблем в умовах відкритості більшості економік світу, де громадськість і бізнес стають реальними стратегічними гравцями. Очевидною із зазначених позицій стає потреба в активному навчанні й підвищенні кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування у царині науково-технічного підходу у системі програмно-цільового регулювання.

Важливість застосування програмно-цільового підходу при розробці та прийнятті управлінських рішень, а також програм науково-технічної діяльності дозволить вирішити ряд завдань щодо обґрунтування перспективних технологій виробництва продукції, раціонального використання техніки, визначення потреби підприємства у фінансово-кредитному забезпеченні, необхідного ресурсного потенціалу тощо.

Перевагами програмно-цільового регулювання при вирішенні проблем науково-технічного сектора економіки є розвиток виробничої та соціальної інфраструктури, сприяння розвитку регіонів з метою створення та розміщення нових виробництв, забезпечення населення робочими місцями, вирішення проблем працевлаштування та зайнятості, збереження й охорона навколишнього природного середовища.

Аналіз практичного досвіду використання програмно-цільових методів управління інноваційною діяльністю в Україні показує на певні прорахунки у їх формуванні та реалізації: у виробництві використовується мало завершених проектів; окремі програми не передбачають співпраці з іншими науковими організаціями та міжвідомчої і міждисциплінарної взаємодії, розробка значної частини програм здійснюється на безальтернативних засадах тощо.

Вітчизняні дослідники відзначають недостатнє використання національного науково-технічного потенціалу в інтересах держави, а також нераціональне використання такої форми організації науки, як програмно-цільовий метод. Державні науково-технічні програми замість орієнтації на заповнення ринку певного виду інноваційної продукції є скоріше способом розподілу коштів без орієнтації виходу на ринок наукоємної продукції.

Разом з тим, розгортання соціально-економічних процесів в Україні, зміна ролі й місця регіонального управління вимагає поглиблення теорії й практики програмно-цільового прогнозування, подальшого вдосконалення механізму програмно-цільового управління: організації розробки цільових програм, моніторингу їх реалізації та інформаційного забезпечення системи управління регіональними програмами.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій» від 09.04.2004 р. № 1676-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 32, ст. 384.
2. Миронова Т.Л., Полонська Н.О. Досвід програмно-цільового управління в промислово розвинутих країнах // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Збірник наукових праць. – Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. К.: КНУ ім. Тараса Шевченка Інститут міжнародних відносин. – 2005. – С. 38–40.
3. Шкворец Ю. Программно-целевое управление реализацией приоритетных направлений социально-экономического и научно-технического развития / Ю. Шкворец // Экономика Украины. – 2001. – № 7. – С. 33-39.